

Rahvusvaheline folkloristika talvekool Jharkhandis (Indias)

12.–21. jaanuarini 2014. aastal toimus Indias Jharkhandi osariigis folkloristika talvekool “Tradition, Creativity and Indigenous Knowledge: Winter School of International Folkloristics and Indigenous Culture”. Selle korraldasid Jharkhandi Keskülikooli (Central University of Jharkhand) põlisrahvaste folkloori, keelte ja kirjanduse keskus (Centre for Tribal Folklore, Language and Literature) ning Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakond. Kohal oli lisaks folkloristidele ka ajaloolasi, lingviste ja meediauurijaid Eestist, Indiast, Taanist, Itaaliast, Irimaalt, Ameerika Ühendriikidest ja Hiinast. Suurem osa ettekandeid oli seotud rahvausundiga, mitmed uurijad keskendusid just India hõimupärimusele, näiteks pakkus Rabindranath Sarma ülevaate Jharkhandi osariigis elavate oraonide kombestikust, G. Badaiasuklang Noglait tutvustas Kirde-Indias elavate khaside huumorit, Li Ansiqi ettekanne käsitles aga Hiinas elava miao hõimu traditsioone. Stefano Beggiora vaatles India hõimuusundites leiduvaid uskumusi aja tsükliilisuse ja maailmalõpu kohta, tõstatades filosoofilise küsimuse, kas ei tähenda jätkuv moderniseerumine ja globaliseerumine ühtlasi mitte mütoloogilist, vaid tegelikku lõppu hõimumaailmadele. Vastukaaluks pakkus Madis Arukask loengute ja filmide näol ülevaate soome-ugri (vepsa, vadja) väikerahvaste elust. Veel rääkisid eestlased folkloori žanriteooriast (Ülo Valk), kogumismetoodikast ja selle muutumisest ajas (Merili Metsvahi), kogumistööst multietnilises keskkonnas (Pihla Maria Siim) ja isikukogemusjuttudest (Reet Hiemäe).

Lisaks sõnalisele folkloorile vaatlesid mitmed uurijad folkloori visuaalseid ja auditiivseid väljendusvorme. Uwe Skoda ettekanne andis aimu hirmufenomenide kultuurilisest ja piirkondlikust tingitusest, näiteks kujutatakse paljude Euroopa kristliku taustaga piirkondade pärimuses surnuid demoniseeritult ja ohtlikuna ning välditakse nendega kontakti, samas on Indias ja mujal Aasias piirkondi, kus kokkupuude kadunukestega on soovitud, neid võidakse hoida pikka aega elavatega ühes ruumis ja neil on oma koht ka suguvõsa ühisfotodel. Lisaks rääkis Skoda kukevõitluse sotsiaal-kultuurilisest tähendusest. Carlo A. Cubero kõneles helitõdedest (*sono-truths*) ehk sellest, kui oluline on uurimismaterjali talletamisel mittetekstiliste salvestusviiside roll. Marje Ermel arutas krišnaitide kogukonnas tehtud välitööde valguses helisalvestiste kui sotsiaalsete objektide üle, mida tuleks vaadelda nende vahetus kontekstis. Nilly Lepcha Karthak tutvustas lepcha hõimu traditsioonilisi pille ja muusikat. Lidia Guzy kirjeldas Indias Lääne-Orissas läbiviidud välitööde põhjal paradoksi, kuidas ühiskonnas madalaimasse puutumatus kasti kuuluvate külamuusikute roll muutub sakraalses kontekstis, kus just nende puutumatus võimaldab neil tegutseda vahemeestena inimeste ja jumaliku sfääri vahel. Kuna talvekoolis olid kombineeritud nii ettekanded kui ka seminari vormis arutelud, siis oli kõikidel teemadel võimalik vahetult diskuteerida ja esile tulid ka erinevad vaatenurgad. Näiteks tekkis Guzy ettekandega seoses poleemika, kuivõrd objektiivsed saavad olla Euroopa kultuuriruumist pärit uurija järeldused India hõimuusundite kohta. Nenditi, et ka samasse kultuuriruumi kuulumine mõjub teatava filtrina ega lase mõnikord märgata nüansse, mis avanevad just mujalt tulnule.

Talvekoolis tulid esile nii mõnedki uudsed vaatenurgad. Huvitav oli Claire Scheidi ettekanne lumeinimese (jeti) kujutamises folklooris, millest selgus, et lisaks hirmude

Punavalgete hõimulippudega sarnausuliste tempel Murmas. Reet Hiiemäe foto 2014.

spontaanselt mütologiseerimisele võib esineda ka vastupidine, demütologiseerimise tendents. Kishore Bhattacharjee osutas, et kuigi sellele on vähe tähelepanu pööratud, leidub mitmetele laialt tuntud kristlikele pühakulegendidele paralleele ka hindu pärimuses. Margaret Lyngdoh rääkis üleloomulikest teguritest ajendatud vägivallast, tuues näiteks hiljutised Thleni nimelise uskumusolendiga seotud vägivallajuhtumid Kirde-Indias. Tollheishel Khaling märkis, et sageli on kolonistide ja misjonäride mõju India hõimukultuuridele käsitletud hävitavana, kuid vahel võis see mõnes mõttes hoopis soodustada kohaliku hõimukultuuri säilimist (nt hõimu suurenenud eneseteadlikkuse kaudu). William Westerman paigutas kultuuride edasikestmisega seostuvad keerulised dilemmad globaalsesse perspektiivi, andes ülevaate sunnitud migratsiooni põhjustest maailmas ning osutades ühtlasi ohule, et kui sisserändajaid aidatakse korralikult läbi mõtlemata, võib see põhjustada hoopis vastuvõtva maa rahva kultuurilise genotsiidi.

Talvekooli raames oli võimalik külastada kohalikke oraoni hõimu külasid, tutvuda nende identiteedi väljendumise ilmingutega (nt tätoveeringud, kombetalitused), samuti kuulda nende pühapaikadega seotud pärimust (nt *sal*-puudega seotud kultus, imelised tervenemised olulisemate pühakohtade lähedal, aga ka kummitusfenomenid). Kaitsemaagia seisukohalt oli huvipakkuv kohata sümboolse kaitsefunktsiooniga vihmavarje pere- ja suguvõsasurnuaedades, samuti võis näha hõimupühamutes (nt Murma küla *sarna*-templis) vihmavarju meenutavaid katuseid, mis kohalike elanike sõnul kaitsevad sümboolselt kogu hõimu ühtsust. Lisaks Sarna-Ma nimelise jumalanna austamisele keskendunud kohaliku usundi esindajatele leidis samades külates paralleelselt moslemeid, hindusid ja kristlasi. Üllatav oli vähene *oma* ja *võõra* rühma erinevuste avaldumine,

pigem võis kohata hübriidiseerumisilminguid (näiteks ristiusu/islami ülevõtnud oraonid jätkasid samal ajal ka mitmete hõimuusundi kommete täitmist). Küll aga võis *oma* ja *võõra* vastandamist ning ohtude pärimuslikku piiritlemist märgata geograafilisel alusel: enamik kohalikke elanikke, kellega vestlesin, leidsid, et Indias on ohtlikud *teised* osariigid ja piirkonnad, mitte nende enda oma.

Kokkuvõttes andis osalemine talvekoolis väärtusliku kogemuse, esinejad pakkusid värskendavaid vaatenurki, erinevuste ja sarnasuste tajumine India ja Euroopa usundi vahel mõjus uurijapilgule avardavalt ja tuleb kindlasti kasuks ka edaspidises töös.

Reet Hiemäe

Kolmas ülevenemaaline folkloristide kongress Moskvas

3.–7. veebruarini 2014 toimus Venemaal, Moskvast umbes 40 km kaugusel Voronovos kolmas ülevenemaaline folkloristide kongress. Selle korraldas Vene Riiklik Folkloori Keskus (Государственный республиканский центр русского фольклора, vt <http://folkcentr.ru/>) – Vene Föderatsiooni Kultuuriministeeriumi haldusalasse kuuluv, 1990. aastal loodud asutus, mille põhitegevus on Vene rahvaste traditsiooniliste kultuurinähtuste kogumine, säilitamine, uurimine, õpetamine, populariseerimine ja publitseerimine. Keskuses ilmuvad järjepidevalt populaarteaduslik ajakiri *Живая старина* ja teadusajakiri *Традиционная культура*. Keskuse direktor on Anatoli Kargin, folkloori ja etnograafia osakonna juhataja Varvara Dobrovolskaja, kelle õlul lasus ka kongressi korraldustoimkonna sujuv juhtimine, sh mahuka kava koostamine.

Iga nelja aasta järel toimuvast kongressist (esimene 2006. aastal, teine 2010. aastal) on kujunenud vene folkloristika ainulaadne tippündmus, mis koondab Venemaa akadeemiliste instituutide, uurimiskeskuste, kõrgkoolide vastavate kateedrite spetsialiste, lisaks Venemaale omaselt loominguliste kollektiivide ja ansamblike juhte ning rahvaharidustöö vallas tegutsevaid pedagooge ja metoodikuid. Osavõtjate arv on aastatega aina suurenenud, umbkaudu 650 delegaati esindasid kõikvõimalikke Venemaa piirkondi, peale selle oli osalejaid ka väljastpoolt Vene Föderatsiooni, nt Itaaliast, Poolast, Ukrainast, Valgevenest, Azerbaidžaanist, Lätist, Leedust ja Eestist.

Vene folklooriuurimise edendamisel märgilise tähendusega tõsiseltvõetava teadusfoorumi teemadering on äärmiselt lai. 2014. aasta on Vene Föderatsioonis kuulutatud ametlikult kultuuriaastaks, mis lisab kõigile kultuurisündmustele kaalu. Kultuuriliselt kaalukas oli ka folkloristide kongress, väga tihedas programmis oli kokku 31 sektsiooni ja 483 ettekannet.

Kongressi osalejate registreerumine toimus 4. veebruaril Vene Riikliku Folkloori Keskuse ruumides, avamine keskusest veerandtunnise jalutuskäigu kaugusel Mosk-